

JAROSŁAW HUEBNER*

RESEARCH INTO RELATIONSHIP BETWEEN ART OF WISE CONTINUATION AND OTHER METHODS OF AN ARCHITECT'S WORK ON THE EXAMPLE OF THE ROCKEFELLER CENTER DESIGN AND ITS IMPLEMENTATION

CENTRUM ROCKEFELLERA PRZYKŁADEM PROJEKTU STWORZONEGO W DUCHU SZTUKI MĄDREJ KONTYNUACJI

Abstract

The paper presents the topic of work of modern architects, which is set in a wide historical context, which in turn allows to join cultural heritage with the present and the future. Defining the method is superior in relation to the subsequent choice of parameters. The definition itself is not sufficient to render the method of wise continuation possible to implement, detailed hints are necessary – the choice of correct parameters which can subsequently be used in the research. They are: relating to historical context (including the respect for history) and creation of frameworks for future reshaping of space – the category of time; relating the size to the neighbourhood – in terms of size and the “order of elevation” – the category of scale; relation to psychosomatic needs of the user – the category of prestige and comfort; susceptibility of space to cultural activities outside architecture, according to the rule that states that flexibility of space allows the imagination to work with free artistic creation. The Rockefeller Center is one of the greatest realizations of monumental architecture, whose construction required the efforts of a substantial and very talented group of people (architects, construction engineers and fitters, financiers etc.). It can be said that it is a work of art devoid of an artist, an example of “committee architecture”.

Keywords: Manhattan, New York, continuation, High Line, Rockefeller

Streszczenie

W artykule przedstawiono tematykę działalności architektów, która jest umiejscowiona w szerokim kontekście historycznym, co pozwala na połączenie dziedzictwa kulturowego z teraźniejszością i z przyszłością. Metodę nazwaną sztuką mądrej kontynuacji można stosować w oparciu o szczegółowe wskazówki, co oznacza dobranie właściwych parametrów: odniesienie się do kontekstu historycznego (tym szacunku dla historii) i tworzenie ram do przyszłych przekształceń przestrzeni – kategoria czasu; nawiązanie wielkością do sąsiedztwa, zarówno pod względem wielkości, jak i „porządku elewacji” – kategoria skali; odniesienie do potrzeb psychofizycznych użytkownika – kategoria prestiżu i wygody; podatność przestrzeni na działania kulturowe poza architektoniczne w myśl zasady mówiącej o tym, że elastyczność przestrzeni pozwala wyobrazić na nieskrępowaną kreację, np. artystyczną. Centrum Rockefellera to jedna najznakomitszych realizacji architektury monumentalnej, na której powstanie złożyła się praca wielkiej grupy ludzi (architektów, inżynierów konstruktorów, finansistów... itd.). To przykład metody mądrej kontynuacji.

Słowa kluczowe: Manhattan, Nowy Jork, kontynuacja, High Line, Rockefeller

DOI: 10.4467/2353737XCT.15.067.3867

* Ph.D. Arch. Jarosław Huebner, Institute of Urban Design, Faculty of Architecture, Cracow University of Technology.

The work has direct relation to author's experiences in design. The following article is a trial-sketch, which sets the semantic and causal framework of the author's work.

Combining contradictions is the most common problem that stands before the architects – brain-teasers, such as: maximum density with the simultaneous substantial amount of light and space, or combining beauty with highest possible probability.

Modern architecture, for a person whose relation with architecture is professional, is certainly a challenge. The doctrine adopted by an architect, forces a simultaneous assumption of an attitude in the face of broadly understood modernity.

Modernity as a term used in the context of creator's choices is often intuitive.

The reason behind the phenomenon, as we can assume, is hurry, superficiality and briefness of current fashions. Also the character of architects' education is far from the classical academic methods. This is why the used principles are more observed than learnt.

I find that modern architecture rambles between extravagance and economy. The pendulum of change moves cyclically from ornamentation to functionality and back again. Importantly, it is a kind of a perpetuum mobile, because the pendulum does not lose energy and the vibration amplitude does not decrease. One can risk a diagnosis of the phenomenon, dubbed the human need to exist.

In this context, the relationships (including conflicts) between rationality of the activities of designers and doctrinal premises (which often do not share any trace of common sense, but rather with fashion and imitation) seem of interest.

At this point it is worth reminding that rationality of actions springs not only from the need to solve problems (e.g. technical ones), but also from establishing a dialogue with the creator.

It is vital to define a fundamental term for this work – the art of wise continuation. The simplest possible solution is to use pictures that would appeal to imagination. It is necessary to understand art through the angle of the process of creation of a given work. It is established that there is a need for a close relationship with a place in the world and history of civilization, in whose circle architecture would exist – at the same time atmosphere of a place should become the main inspiration for the designer. It sufficiently defines the art of wise continuation, although the terminology is rather general.

Art of wise continuation is an idea – it influences the concepts of using space and understanding it, in accordance with the eternal laws of life, difficult to describe with an ambiguous definition. Some would perceive it as sustainable development and some – the time-honoured natural order of the universe – since the moment man stood upright as Homo Erectus.

In order to provide a more detailed description of the phenomenon, more thorough terms must be enumerated, such as: attitude towards nature, local methods of construction and the existing reality.

Those are the characteristics of a good work – a homage to the existing context. It results from the above, that designs which respect the context, even if avant-garde stylistically, can be examples of the architecture of continuation.

Activities of modern architects are set in a broad historical context, which gives way to join cultural heritage with the present and the future.

Defining the method is superior in relation to the subsequent choice of parameters. The definition itself is not sufficient to render the method of wise continuation possible to implement, detailed hints are necessary – the choice of correct parameters which can subsequently be used in the research. They are:

- relating to historical context (including the respect for history) and creation of frameworks for future reshaping of space – the category of time,
- relating the size to the neighbourhood – in terms of size and the “order of elevation” – the category of scale,
- relation to psychosomatic needs of the user – the category of prestige and comfort,

- susceptibility of space to cultural activities outside architecture, according to the rule that states that flexibility of space allows the imagination to work with free artistic creation.

It is worth noting that adopting the abovementioned method is natural for designers who have a strong connection with tradition. Intuitiveness of the method can prove to be advantageous, and a wide range of possibilities in turn generates prospects for architects, regardless of their talent and knowledge. Humility in the face of proven patterns seems to be of greatest importance. Of course, it is possible to find oneself accused of reactionary attitudes and eclecticism. The fact, however, that a similar methodology is used in futurology (which cannot, even by virtue of its name and scope of research, be dubbed reactionary) can prove to be an answer to such accusation. Methodology in both cases, architecture and futurology, depends on the knowledge of history and causal thinking. Concurrence of the choice of method and its adaptation for the needs of architecture and futurology can prove its accuracy and usefulness.

A broad discussion of the topic and aim of work allows the move towards the second part, in which the relationships will be discussed between the implementation of the method of wise continuation and the existing rules of energy saving in construction.

I narrow the issue to one aspect only, in order to confirm or exclude acknowledgement of practical energy saving (taken from the context of design experience, according to existing laws) as one that can be inscribed into the context of the art of wise continuation.

Together with the rise and popularization of technologies whose aim is to replace widespread technical solutions, based on fundamental laws of physics, by complicated machinery that use outside energy, it is vital to pose the question: Can continuation be used as a method of work of a designer when it comes to current trends and fashions?

The abovementioned problem is illustrated by reflections connected with the ever so fashionable energy saving; technological means from the perspective of the future generations can prove to be incorrect, houses packed into 30cm of foam, which is not biodegradable and a landscape full of windmills will be the problems of the future generation. Is complicated machinery, whose life-span is around a dozen years, going to bring any positive effect on the environment, when it comes to comprehensive balances? The following question can be therefore asked: are they the answer to the modern challenges? Are the fashions for passive architecture and sustainable development possible to combine with the design method – the art of wise continuation?

Maybe they will become a burden for the future, which will need to face recycling of the buildings and installations, constructed by their virtue?

We cannot foresee what inventions there will be, and what effects they will have even in the near future, in order to illustrate the issue I shall remind that the Internet is just 25 years old. I gather that it is vital to commence the search for solutions for post-ecological times, and designers of modern buildings should take this aspect into consideration. This observation can be proved with the examples in physics of construction and regulations of technical conditions.

A conclusion can be therefore drawn; evolution develops desirable features, knowledge of which will render design simple. What is the relation between the modern existing trends and fashions with the method of work – the art of wise continuation?

It would certainly be worth pondering the relations of design and the circumstances which describe the design possibilities.

In the case of energy saving pondering the relationship between design and regulations.

The plan is to compare rationality of activities of designers and doctrine premises, imposed by the legislator¹.

¹ Binding legislations which pertain to energy quality in buildings:

Directive 2002/91/EC of the European Parliament and the Council of Europe from 16 December 2002 pertaining to energy quality of buildings.

As a result of use of the abovementioned regulations, architects were reduced to perform the role of one of trades, not necessarily the most important from the point of view of the legislator. However, the utility of an architect for the investor will always determine the necessity of working with an architect – the architect will always be responsible for the entire project. It is thus, because it is the most convenient alternative for the investor and therefore it will remain the same. “Trades” cannot master the coordination between different aspects of the project and organization of the investment. It is shown in practice, which can be discussed in academic circles, but practice will always verify all theoretical ideas.

An interesting example which illustrates the deliberations are the designs and implementations of 20th century architecture of the last 100 years in Manhattan.

The Rockefeller Center is one of the greatest implementations of monumental architecture, whose construction required the efforts of a substantial and very talented group of people: architects, construction engineers and fitters, real estate specialists, financiers and lawyers. It can be said that it is a work of art devoid of an artist, an example of “committee architecture” [2, p. 201].

Order of the Minister of Infrastructure from 12 April 2002, “relating to technical conditions that should be enforced in buildings and their location” (Journal of Laws no. 75, item 690 from 2003, no. 33 item 270 and from 2004, no. 109 as amended on 06.11.2008, 12.03.2009 and on 05.07.2013, binding from 01.01.2014.

Directive of the Minister of Infrastructure from 3 July 2003 in relation to detailed scope and form of building designs (Journal of Laws no. 120, item 1133 as amended on 06.11.2006 and 21.09.2013.

Directive of the Minister of Infrastructure from 06.11.2008 in relation to methodology of calculating the energy performance of buildings and apartments or parts of building that constitutes an independent technical and usable part and the method of drawing up specimens of certificates of their energy performance.

Construction Law – law from 07.07.1994 (Journal of Laws no. 89, item 414, as amended in Journal of Laws 2007 no. 191 item 1373).

Directive 2010/1/UE of the European Parliament and the Council of Europe from 19.05.2010 in relation to energy performance of buildings.

Drafted legislation pertaining to energy performance of buildings:

Draft from 16.12.2013 of the directive of Minister of Infrastructure in relation to methodology of calculating energy performance of building and apartment or part of building constituting an independent technical and usable entity and the method of drafting and specimens of certificates of their energy performance

Draft of law from 24.10.2013 pertaining to energy performance of buildings.

Implementation of the EPBD 2002/91 Directive on 01.01.2009.

Issuing executory provisions which enforce the fulfillment of boundary heat transfer coefficient through a wall or alternatively EP indicator – the annual demand for non-renewable GGS. An order was issued to use recycling of heat and obligation was introduced to draft energy performance.

Unsuccessful attempt

The energy saving catchword – sales gimmick of developers

Binding statutory provisions

binding – they enforce the simultaneous fulfillment of not exceeding permissible value of heat transfer coefficient U of walls which lose heat and (alternative transformed to conjunction) not exceeding the upper limit of indicators of consumption of GGS EP.

binding – allowing the use of hybrid ventilation

binding – introduction of obligation to design and implement all exterior walls and all their joints and passages of installations and channels as completely resistant to air flow.

binding- it is advised to conduct a tightness test.

binding – it is advised to conduct a tightness test before the buildings are put to use.

binding – introduce the rule of drawing up an energy performance sheet as a prerequisite and order the placement of analyses of cost-effectiveness of alternative energy systems.

During the works, which commenced in 1926 and finished in 1939, different versions of the design were drawn up. Ultimately, it consisted of five independent functional concepts of the building, existing on a single plot. Common elements include lifts, service rooms and construction.

Rockefeller Center is a complex of 19 buildings between the 48th and 51st Street in New York. Built by the Rockefeller family, it is located in the central part of Manhattan, called Midtown.

It is the greatest complex of buildings of such kind in the world, stretching over the surface of 89,000 square metres. In 1987 it became a National Historic Landmark.

The most famous parts of the Center are: Radio City Music Hall and GE Building (RCA Building or 30 Rock). The 70-storey GE Building (formerly known as RCA Building) is the central one. In contrast with most skyscrapers built in the 1930s, GE Building has a flat roof, on which there is an observation deck. The renovation of the roof, worth \$75 million, was finished in 2005. The second most important building is Radio City Music Hall, finished in 1932. At that point in time, the building was promoted as the biggest and wealthiest theatre in the world. It can seat 6,000 people and it has become one of the most eagerly visited landmarks in New York and a huge tourist attraction. Music Hall was thoroughly redeveloped in 1999, and currently its interior serves as one of the greatest examples of art deco in the world. Before 30 Rock there is Lower Plaza. The sculptor Paul Manship was chosen in 1933 to create a work of art that would fill the space underneath the famous annual Christmas Tree. In 1936, an ice rink was opened in front of the Center, and both have become a widely-known tradition.

The next example which illustrates the topic of this article is the redevelopment of a fragment of Chelsea district in New York – the High Line. It is a complement to the densely developed grid of streets.

How to characterize this phenomenon? In a nut shell – continuation is the reference to fundamental terms connected with geometry and physics. It is connected with the aspects such as: the understanding of basic terms: surface – floor, surface – platform, surface – promenade and the method of using the space thus understood.

The Chelsea district, as a result of redevelopment of several kilometer long overground railway and construction of numerous buildings along it, has gained a new quality. But, most importantly, it was enriched with the addition of value and not the change of substance. At this point it is worth noting that modern New York is a place where it is clearly visible that continuation exists in all fields, in artistic work and broadly understood life. It seems that it is a characteristic of living cities – developing ones, which are not just a background to life, but a stage for life to be lived on.

Along the redeveloped High Line promenade monumental residential houses and public buildings were erected, designed by the top world-class architects:

- Jean Nouvel, apartment block in Chelsea
- Frank Gehry, IAC Headquarters Chelsea
- Renzo Piano, Whitney Museum of American Art Building
- Foster + Partners, Luxury Condo Manhattan
- Todd Schliemann of Polshek Partnership Architects, The Standard New York

The theme of the article is connected with certain terminology, discussion of which will allow to determine elements necessary to consider in design while implementing methods of continuation. Their choice may not be a discovery, but rather a reminder of lasting terminology, both in terms of passing and collective memory.

Two of them are: new urbanism, surface – platform – basis.

The first is enumerated as a result of a conscious return to the classic works of forerunners of the trend, and the second – because of associations with the bedrock, on which strong constructions can be erected (as history teaches and orders).

The New Urbanism signifies a return to traditional (often classical) patterns and rules of urban design². An example of an implementation is Poundbury, where the classical (on the pattern of historical development) concept of shaping the space is based on balance between different methods of using squares and streets. There is space fit for every form, which results in harmony and comfort. Rules of design that were observed by the creators of Poundbury can be summarised in one sentence: the task of urbanism in its ecological edition is to reduce the number of kilometres that inhabitants must cover until they reach their workstation or place of recreation [3].

In order to implement the above rule, the basic rules of design must be remembered, and the following can be enumerated: in the district-planning process, the possibilities of movement for a pedestrian must be remembered. The area thus outlined is a circle with the diameter of ca. 500–600m, which translates into a 10-minute walk. Such space should have a clear hierarchy of squares and streets which compose its grid. The area of quarters should be reduced in the process of approaching the center. This will affect the feeling of centralness and urbanism through the increase in the number of street corners, entrances etc. The feeling of safety also increases with the growing density of the grid of streets on which the pedestrians move.

Surface – platform – floor – their physicality is a constant, not a variable.

It is the ground under our feet, one that hides surprising possibilities when it comes to power of expression. Everything that exists and is subjected to the law of gravity depends on the basis, on which it rests. The floor has always been a logical continuation of construction. Floors in buildings and in streets are usually flat, horizontal and free from frequent changes of surface. It is the result of the comfort of their use. Surely, slopes of a floor are unavoidable, but the trend is to domesticate them, make them functional. The next idea, connected with the urban pedestrian in a directly tectonic way is a surface – an architectural promenade. It has always been a part of composition much revered by the architects of the 20th and 21st century. It has always been attributed with a substantial meaning, e.g. Le Corbusier in his five points of modern architecture put together the order – the spatial rhythm with the freemovement of people within it. Ramps were one of elements of scenography in Corbusier's theatre of movement. They prolonged the journey between the levels. Contemporary architects derived from Corbusier's ideas, which can be seen e.g. in the drawings of Alvaro Siza. Other contemporary designers also favour the promenade. The following names are significant: Rem Koolhaas and Tadao Ando. Journey through city and building is a challenging topic, but also a ready-made recipe for success, provided the architect sparks a little amount of talent.

Platform is similar morphologically to floor and stairs. Lifting the building – placing it on a platform which expressed the aspirations of the body, can provide additional space value in the building's surroundings, as it lifts the construction above the claustrophobic city which surrounds it. Platform is an expression of the idea of division of space into two semantically inequivalent parts: the serviced and servicing. It is not understandable that such little significance is today attributed to a platform as part of an urban and architectural composition. My understanding is that the problem is connected with the pragmatic relation of the investor towards architecture – this can be visible in the limiting of time and resources needed to complete the investment. This significantly attractive instrument plays the most important part and platform devoid of its function is inessential. The case is different when a concrete function can be

² The new urbanism – trend in urbanism which started in the USA in the 1980s. It is connected with Leon Krier, an architect and theoretician of urbanism. New Urbanism is a return to pre-industrial times, often classic urban and architectural form.. New Urbanism is an utopia – a vision of an ideal city, it is based on the rules of: multi-functionality of city centres, retreat from development of suburbs, introduction of zones of relaxed movement and pedestrian zones in place of highways (together with their liquidation in city centres and abolition of all impediments for pedestrian traffic - e.g. underground passages, footbridges, traffic lights), modernization and construction of effective network of public transport, at the expense of marginalization of car use. The trend is a reaction to modernism which completely rejects historicism in architecture and urbanism.. It became popular in the USA (e.g. redevelopment of the centre of Portland), and now is being developed on a wide scale in Europe (Poundbury, UK).

attributed to it. Such cases are not infrequent, e.g. placing a car park on a platform, but the awareness of architects after the modernist indoctrination

leaves a lot to be desired – they are no longer able to draw on the experience of past generations and well-known resources. There is a very telling fact which supports the above observations – the modernist replacement of the base course with an open space for people and vehicles between the columns that support the upper storeys. This has a direct relation to Le Corbusier's five points of modern architecture

In the first article I argued against the currently fashionable catchword names. The accusations pertained to use of legal language in aid of deception and intentional misleading of recipients and professionals, who are interested in different aspects of design, instruction, decision making and construction. The deception hides in the fact that phenomena which are hostile in the long run are attributed with an eco-friendly tag. In the second part of the article, in contrast, I described a narrow sector – an example of what is semantically connected with cultural and spatial continuation.

Both parts, not connected ostensibly, are parts of a bigger entity, as they touch upon the same subject: artistic work and architecture.

If they are a part of a bigger entity, then they are comparable. The next observation and at the same time a conclusion is: wise continuation does not need a fashionable staffage, and methods based on subordination to technical solutions (energetical recycling) and catchwords (sustainable development) is hugely problematic.

An excellent illustration is the work of Baumschlager & Eberle office, which is worth copying when it comes to struggling for the better quality of architecture.

Designs of this international office promote traditional solutions which respect nature. Citing the words of Dietmar Eberle, the principal idea of their work is finding solutions for the needs of modern and future times, through the analysis of conditions of place and needs of users. In particular, it concerns the use of natural forces and shaping architecture according to time-honoured rules of architectural logic, rejection of elaborate systems, in short – all the things which depend on energy and frequent servicing.

Niniejszy artykuł ma bezpośredni związek z doświadczeniami autora w projektowaniu i w zamierzeniu jest próbą-szkicem, nakreślającym ramy znaczeniowo-przyczynowe jego pracy projektowej.

Pogodzenie sprzeczności to najczęstszy problem, przed jakim stoją architekci, to łamigłówki w rodzaju: maksymalne zagęszczenie przy jednoczesnej jak największej ilości światła i przestrzeni lub połączenie piękna z jak największą dochodowością. Architektura nowoczesna dla osoby zajmującej się zawodowo projektowaniem jest niewątpliwie wyzwaniem. Doktryna przyjęta przez architekta wymusza jednoznaczne określenie swej postawy wobec szeroko pojętej nowoczesności.

„Nowoczesność” jako pojęcie używane w kontekście wyborów twórcy jest najczęściej przyjmowane intuicyjnie. Powodem, dla którego tak się dzieje (jak można się domyślać), jest pośpiech – powierzchowność i krótkotrwałość obowiązujących mód. Również sposób kształcenia architektów daleko odszedł od klasycznego modelu akademickiego. W związku z tym stosowane kanony są bardziej podpatrzone niż nauczone.

Stwierdzam, że architektura współczesna kołata się pomiędzy rozrzutnością a oszczędnością. Wahadło zmian cyklicznie porusza się od zdobnictwa do funkcjonalizmu i z powrotem. Co najważniejsze, jest to swego rodzaju perpetuum mobile, gdyż wahadło nie traci energii i amplituda drgań nie zmniejsza się. Można pokusić się o taką diagnozę zjawiska, nazwanego ludzką potrzebą zaistnienia.

W takim kontekście interesujące wydają się związki (w tym również konflikty) pomiędzy racjonalnością działań projektantów a przesłankami doktrynalnymi, które często nie mają nic wspólnego ze zdrowym rozsądkiem, a jedynie z modą i naśladownictwem. W tym miejscu należy przypomnieć, że racjonalność działań wynika nie tylko z potrzeby rozwiązywania problemów (np. technicznych), ale też z nawiązywania dialogu z odbiorcą.

Konieczne jest zdefiniowanie podstawowego dla niniejszej pracy pojęcia, jakim jest „sztuka mądrej kontynuacji”. Najłatwiej uczynić to, posługując obrazami przemawiającymi do wyobraźni. Należy rozumieć sztukę przez pryzmat procesu powstawania dzieła. Zakłada się potrzebę ścisłego związku z miejscem na świecie i historią cywilizacji, w kręgu której będzie istniała architektura, czyli tym samym główną inspiracją dla twórcy powinna być atmosfera miejsca. To definiuje wystarczająco, chociaż bardzo ogólnie pojęcie sztuki mądrej kontynuacji.

Sztuka mądrej kontynuacji to idea – wpływająca na pomysły wykorzystania przestrzeni i pojmowania teje zgodne z odwiecznymi prawami życia, trudna do jednoznacznego zdefiniowania, jako że może to być w odczuciu jednych zrównoważony rozwój, a znowu dla innych odwieczny naturalny porządek wszechświata, odkąd człowiek stanął w pionie jako *Homo erectus*.

W celu dokładniejszego opisanie tego zjawiska można wymienić bardziej szczegółowe pojęcia, takie jak: stosunek do przyrody, lokalnych sposobów budowania i zastanej rzeczywistości.

Są to cechy dobrego dzieła – hołdu dla zastanego kontekstu. Wynika z tego, że projekty szanujące kontekst, nawet awangardowe w swej estetyce, mogą być przykładem architektury kontynuacji.

Działalność współczesnych architektów jest umiejscowiona w szerokim kontekście historycznym, co pozwala na połączenie dziedzictwa kulturowego z terażniejszością i z przyszłością. Definiowanie metody jest nadrzędne w w stosunku do późniejszego dobierania parametrów. Sama definicja nie wystarczy, aby metoda nazwana sztuką mądrej kontynuacji była możliwa do zastosowania, konieczne są szczegółowe wskazówki, to zaś oznacza dobranie właściwych parametrów, którymi można posłużyć się podczas pracy. Mogą nimi być:

- odniesienie się do kontekstu historycznego (w tym szacunku dla historii) i i tworzenie ram dla przyszłych przekształceń przestrzeni – kategoria czasu,
- nawiązywanie wielkością do sąsiedztwa, zarówno pod względem wielkości jak i i „porządku elewacji” – kategoria skali,
- odniesienie do potrzeb psychofizycznych użytkownika – kategoria prestiżu i i wygody,
- podatność przestrzeni na działania kulturowe pozaarchitektoniczne w w myśl zasady mówiącej o tym, że elastyczność przestrzeni pozwala wyobraźni na nieskrępowaną kreację, np. artystyczną. Należy zauważyć, że przyjęcie powyższej metody projektowej jest naturalne dla twórców silnie związanych z tradycją, jest dla nich czymś zwyczajnym. Intuicyjność metody może być jej zaletą, a szeroki wachlarz możliwości stwarza pole do opisu dla architektów niezależnie od wielkości ich talentu i posiadanej wiedzy. Najważniejsza wydaje się pokora wobec sprawdzonych wzorów. Oczywiście można spotkać się z zarzutem wsteczności i eklektyzmu. Odpowiedzią na taki zarzut może być stwierdzenie, że podobna metodologia pracy jest stosowana w futurologii, która z racji wybiegania w przyszłość nie może być określona jako wsteczność. Metodologia w obu przypadkach, zarówno w architekturze, jak i futurologii, polega na znajomości historii i umiejętności myślenia przyczynowo-skutkowego. Zbieżność wyboru metody i jej adaptacja na potrzeby architektury i futurologii może świadczyć o jej trafności i przydatności.

Szerokie omówienie tematu i celu pracy pozwala na przejście do drugiej części, w której rozważane będą związki pomiędzy posługiwaniem się metodą mądrej kontynuacji i obowiązującymi zasadami energooszczędności przy projektowaniu budynków. Zawężam problematykę do tylko tego jednego aspektu, aby potwierdzić lub wykluczyć uznanie praktycznej (tzn. wyjętej z praktyki projektowej, zgodnej z obowiązującym prawem) energooszczędności za wpisującą się w filozofię sztuki mądrej kontynuacji.

Wraz z powstaniem i upowszechnianiem się technologii zastępujących powszechnie rozwiązania techniczne oparte na podstawowych prawach fizyki skomplikowanymi urządzeniami korzystającymi z zasilenia energią z zewnątrz należy zadać pytanie, czy dla projektowania we współcześnie obowiązujących stylach i modach można stosować jako metodę pracy projektanta – kontynuację.

Problemowi temu towarzyszą refleksje związane z jakże modną energooszczędnością – obecnie stosowane środki techniczne z perspektywy przyszłych pokoleń mogą okazać się błędne, domy zapakowane w 30 cm piany, która nie ulega biodegradacji i krajobraz pełen wiatraków będą spędzać sen z z powiek następnym pokoleń. Czy skomplikowane urządzenia techniczne, których żywotność wynosi kilkanaście lat, w całościowych bilansach przyniosą jakikolwiek pozytywny efekt dla środowiska? Czy w związku z tym są odpowiedzi na wyzwania współczesności? Czy mody na architekturę pasywną i zrównoważony rozwój są możliwe do pogodzenia z modelem projektowym – sztuką mądrej kontynuacji? Może staną się balastem dla przyszłości, która będzie musiała zmierzyć się z utylizacją powstałych na ich skutek przeróżnych budowli i instalacji?

Nie jesteśmy w stanie przewidzieć, jakie będą wynalazki i skutki ich zastosowania nawet w nieodległej przyszłości, a przypomnijmy, że np. Internet ma jednie 25 lat. Sądzę, że należy rozpocząć poszukiwania rozwiązań dla czasów postekologicznych, a współczesne projektowanie powinno brać właśnie to pod uwagę. Spostrzeżenie to można dowieść przykładami z dziedziny fizyki budowli i przepisów warunków technicznych.

Można zatem wysnuć wniosek, że ewolucja rozwija cechy pożądane, których znajomość uczyni projektowanie łatwym. Jaki jest związek współcześnie obowiązujących stylów i mód z metodą pracy – sztuką mądrej kontynuacji? Należałoby przede wszystkim zastanowić się nad zależnościami projektowania od „otoczki”, która określa możliwości projektowe. W wypadku energooszczędności nad zależnościami projektowania od przepisów.

W zamierzeniu będzie to porównanie racjonalności działań projektantów i przesłanek doktrynalnych narzuconych przez ustawodawcę³.

³ **Obowiązujące akty prawne dotyczące jakości energetycznej budynków:**

Dyrektywa 2002/91/EC Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dn. 16.12.2002 r. dotycząca jakości energetycznej budynków;

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dn. 12.04.2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. Nr 75, poz. 690, z 2003 r. Nr 33, poz. 270 oraz z 2004 r. Nr 109, poz. 1156 z późn. zm. z dn. 6.11.2008 r., 12.03.2009 r. oraz z dn. 5.07.2013 r. obowiązującymi od 1.01.2014 r.);

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dn. 3.07.2003 r. w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego (Dz. U. Nr 120, poz. 1133 ze zm. z dn. 6.11.2006 r. oraz z dn. 21.09.2013 r.); Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dn. 6.11.2008 r. w sprawie metodologii obliczania charakterystyki energetycznej budynku i lokalu mieszkalnego lub części budynku stanowiącej samodzielną część techniczno-użytkową oraz sposobu sporządzania i wzorów świadectw ich charakterystyki energetycznej. Prawo budowlane – Ustawa z dn. 7.07.1994 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 89, poz. 414 ze zm., Dz. U. z 2007 r. Nr 191, poz. 1373);

Dyrektywa 2010/1/UE Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dn. 19.05.2010 r. w sprawie charakterystyki energetycznej budynków.

Akty prawne projektowane dotyczące jakości energetycznej budynków:

Projekt z dn. 16.12.013 r. rozporządzenia MliR w sprawie metodologii obliczania charakterystyki energetycznej budynku i lokalu mieszkalnego lub części budynku stanowiącej samodzielną całość techniczno-użytkową oraz sposobu sporządzania i wzorów świadectw ich charakterystyki energetycznej; projekt ustawy z dn. 24.10.2013 r. o charakterystyce energetycznej budynków.

Wprowadzenie w życie 1 stycznia 2009 r. dyrektywy EPBD 2002/91:

Wydanie przepisów wykonawczych nakazujących spełnienie granicznych współczynników ciepła U przez przegrodę lub alternatywnie wskaźnika EP, czyli rocznego zapotrzebowania na nieodnawialną energię pierwotną. Nakazano stosowanie odzysku ciepła i wprowadzono obowiązek sporządzania charakterystyk energetycznych.

(Nieudana próba. Hasło „energooszczędny” – chwyt marketingowy deweloperów).

Architekci w wyniku stosowania powyższych przepisów zostali sprowadzeni do roli jednej z branż, wcale nie najważniejszej z punktu widzenia ustawodawcy, jednakże użyteczność architekta dla inwestora zawsze przesądzi o konieczności pracy z architektem. Zawsze za całość projektu odpowiadał będzie architekt. Jest tak, gdyż to najwygodniejsze rozwiązanie dla inwestora, i tak pozostanie. „Branże” nie mogą opierać koordynacji pomiędzy różnymi działami projektu i organizacji inwestycji. Tak wskazuje praktyka, z którą oczywiście można wieść akademickie polemiki, jednakże praktyka zawsze zweryfikuje wszystkie teoretyczne pomysły.

Ciekawy przykładem ilustrującym powyższe rozważania są projekty i realizacje XX-wiecznej architektury ostatnich 100 lat na Manhattanie.

Centrum Rockefellera to jedna z najznakomitszych realizacji architektury monumentalnej, na której powstanie złożyła się praca wielkiej i bardzo utalentowanej grupy ludzi: architektów, inżynierów konstruktorów i instalatorów, specjalistów od rynku nieruchomości, finansistów i prawników. Można rzec, że to dzieło sztuki pozbawione artysty, to przykład „architektury komitetowej” [2, s. 201].

W trakcie prac, które rozpoczęły się w 1926 r., a zostały zakończone w roku 1939, powstawały kolejne wersje projektu, finalnie składającego się z 5 niezależnych koncepcji funkcjonowania obiektu istniejących na pojedynczej działce. Ich wspólne elementy to windy, pomieszczenia serwisowe i konstrukcja.

Centrum Rockefellera to kompleks 19 budynków komercyjnych między 48. a 51. ulicą w Nowym Jorku. Zbudowany przez rodzinę Rockefellerów, jest zlokalizowany w centralnej części Manhattanu, zwanej Midtown. Jest to największy tego typu kompleks budynków na świecie, pokrywa łączną powierzchnię 89 000 m². Centrum Rockefellera w 1987 r. stało się Narodowym Pomnikiem Historycznym. Najśłynniejsze części Centrum Rockefellera to budynki: Radio City Music Hall i GE Building (RCA Building lub 30 Rock). Centralnym budynkiem jest 70-piętrowy GE Building, wcześniej znany jako RCA Building. W przeciwieństwie do większości wież wybudowanych w latach 30. XX w. GE Building posiada płaski dach, na którym znajduje się taras widokowy. W 2005 roku ukończona została warta 75 milionów dolarów renowacja dachu. Drugim co do znaczenia budynkiem Centrum Rockefellera jest Radio City Music Hall, ukończony w 1932 r. Budynek był wtedy promowany jako największy i najbogatszy teatr na świecie. Pojemność Music Hall to 6000 miejsc, gmach stał się jednym z najczęściej odwiedzanych przez turystów obiektów w Nowym Jorku. Music Hall został gruntownie odnowiony w 1999 r., a obecnie jego wnętrze stanowi jeden z najlepszych przykładów stylu art déco na świecie. Przed 30 Rock znajduje się Lower Plaza. Rzeźbiarz Paul Manship został w 1933 r. wybrany do stworzenia dzieła mającego wypełnić przestrzeń pod słynną doroczną choinką bożonarodzeniową. W Boże Narodzenie 1936 r. otwarto przed Rockefeller Center lodowisko. Od tego czasu lodowisko oraz świąteczne drzewo stały się częścią tradycji związanej z tym miejscem.

Kolejnym przykładem ilustrującym temat artykułu jest przebudowa fragmentu dzielnicy Chelsea w Nowym Jorku – High Line. To pendant do gęsto zabudowanej siatki ulic.

Jak scharakteryzować to zjawisko? Pokróćce mówiąc, kontynuacja to odwoływanie się do podstawowych pojęć związanych z geometrią i fizyką. Wiąże się to z takimi aspektami, jak znaczenie podstawowo-

Przepisy wykonawcze obowiązujące:

Obowiązuje – wymuszają jednoczesne spełnianie nieprzekraczania dopuszczalnych wartości współczynnika przenikania ciepła U przegród tracących ciepło i (alternatywa zamieniona na koniunkcję) nieprzekraczania górnej wartości wskaźników zużycia energii pierwotnej EP.

Obowiązuje – dopuszczają stosowanie wentylacji hybrydowej.

Obowiązuje – wprowadzają obowiązek zaprojektowania i wykonania wszystkich przegród zewnętrznych i wszelkich ich złączy oraz przejść instalacji i kanałów jako całkowicie szczelnych na przenikanie powietrza.

Obowiązuje – zalecają wykonanie próby szczelności.

Obowiązuje – zalecają wykonanie próby szczelności przed przekazaniem budynków do użytkowania.

Obowiązuje – wprowadzają obowiązek sporządzania ch.e. budynku jako obowiązkowego składnika PB oraz nakazują zamieszczenie analiz opłacalności alternatywnych systemów energetycznych.

wych pojęć (płaszczyzna – podłoga, płaszczyzna – platforma, płaszczyzna – promenada) oraz ze sposobem korzystania z tak pojmowanej przestrzeni.

Dzielnica Chelsea na skutek przebudowy kilkukilometrowej linii kolejki napowietrznej i budowy wzdłuż niej szeregu nowych budynków zyskała „nową jakość”. Ale co najważniejsze, została wzbogacona przez dodanie wartości, a nie za sprawą wymiany substancji. W tym miejscu przy okazji warto wspomnieć, że współczesny Nowy Jork to miejsce, w którym jak na dłoni widać kontynuację w każdej dziedzinie, zarówno twórczości, jak i szeroko pojętego życia. Wydaje się, że jest to cecha miast żywych – rozwijających się, które nie są jedynie scenografią życia, ale przede wszystkim sceną, na której toczy się życie.

Wzdłuż przebudowanej promenady High Line pojawiły się monumentalne budynki mieszkalne i użyteczności publicznej zaprojektowane przez światową czołówkę architektów:

- Jean Nouvel, apartment block in Chelsea,
- Frank Gehry, IAC Headquarters Chelsea,
- Renzo Piano, Whitney Museum of American Art building,
- Foster + Partners, Luxury Condo Manhattan,
- Todd Schliemann of Polshek Partnership Architects, The Standard New York.

Z tematem artykułu wiążą się pojęcia, których omówienie pozwoli określić elementy konieczne do uwzględnienia w projektowaniu podczas stosowania metod kontynuacji. Ich dobór może nie jest odkryciem, ale raczej przypomnieniem trwałych, zarówno pod względem przemijania, jak i pamięci zbiorowej, pojęć.

Oto dwa z nich: nowa miejskość, płaszczyzna – platforma – podstawa. Pierwsze zostało wymieniowane z powodu świadomego powrotu do klasyki prekursorów tego kierunku, a drugie z racji skojarzeń z opoką, na której można budować solidne gmachy (takie jak historia uczy i nakazuje).

Nowa miejskość (*The New Urbanism*) oznacza powrót do tradycyjnych (często klasycznych) wzorów i zasad projektowania miast⁴. Przykładem realizacji tego pomysłu jest Poundbury, gdzie klasyczna (na wzór historycznych założeń) koncepcja kształtowania przestrzeni stawia na równowagę pomiędzy różnymi sposobami korzystania z ulic i placów. Jest tu miejsce dla każdej formy, co oznacza harmonię i wygodę. Zasady projektowania przyświecające twórcom Poundbury można ująć w jednym zdaniu: zadaniem ekologicznie pojętej urbanistyki jest redukcja liczby kilometrów pokonywanych codziennie przez mieszkańców pomiędzy miejscem pracy a mieszkaniem czy też np. rekreacją [3].

Aby urzeczywistnić powyższą zasadę, należy pamiętać o podstawowych zasadach projektowania, jak np.: planując wielkość dzielnicy, trzeba brać po uwagę możliwości pieszego dojsca w w wybrane miejsce. Obszar w ten sposób wyznaczony to koło o średnicy ok. 500–600 m, co oznacza 10-minutowy spacer. Obszar taki powinien mieć klarowną hierarchię placów i ulic tworzącą ich sieć. Powierzchnia kwartałów powinna zmniejszać się w miarę zbliżania do centrum. Wpłyne to na poczucie centralności i miejskości poprzez zwiększenie liczby rogów ulicznych, wejść itp. Poczucie bezpieczeństwa również wzrasta wraz z zagęszczeniem siatki ulic, po której poruszają się piesi.

Płaszczyzna – platforma – podłoga – ich fizyczność to stała, a nie zmienna.

To grunt pod nogami, który kryje zdumiewające możliwości, jeśli chodzi o siłę wyrazu. Wszystko, co istnieje i jest poddane sile grawitacji, zależy od podstawy na której się opiera. Podłoga zawsze była

⁴ The New Urbanism (nowy urbanizm, nowa miejskość) – nurt urbanistyki powstały w latach 80. XX w. w USA, związany z postacią teoretyka urbanistyki i architekta Leona Kriera. *New Urbanism* jest powrotem do przedindustrialnych, często klasycznych form miejskich i architektonicznych. *New Urbanism* jest utopią – wizją idealnego miasta, opiera się na zasadach: wielofunkcyjności centrów, odwrotu od zasiedlania przedmieść, wprowadzania stref uspokojonego ruchu i stref pieszych w miejsce rozcinających miasta dróg szybkiego ruchu (łącznie z ich likwidacją w centrach miast i zniesieniem wszelkich utrudnień dla ruchu pieszego – np. przejść podziemnych, kładek czy świateł), modernizacji i budowie sprawnych sieci komunikacji publicznej kosztem marginalizacji użycia samochodów. Nurt ten stanowi reakcję na modernizm odrzucający historyzm w architekturze i urbanistyce. Kierunek ten stał się popularny w USA (np. rewitalizacja centrum Portland), a obecnie jest na szeroką skalę rozwijany w Europie (Poundbury, UK).

i jest logiczną kontynuacją konstrukcji. Podłogi w budynkach i na ulicach zazwyczaj są lub przynajmniej dąży się do tego, by były: płaskie, poziome i wolne od częstych zmian płaszczyzn. To wynika z wygody użytkownika. Oczywiście pochyłości podłogi są nieuniknione, ale dąży się do ich oswojenia i nadania im funkcjonalnego kształtu. Kolejną bezpośrednio powiązaną tektonicznie z pieszym w mieście ideą jest płaszczyzna – promenada architektoniczna.

Promenada architektoniczna, istniejąca od zawsze, to element kompozycji szczególnie lubiany przez architektów XX i XXI w. Do promenady zawsze przywiązywano duże znaczenie, np. Corbusier w pięciu punktach nowoczesnej architektury zestawiał porządek – rytm przestrzenny ze swobodnym poruszaniem się po nim ludzi. Rampy był jednym z elementów scenografii w teatrze ruchu Corbusiera. Wydłużały podróż między poziomami. Współcześnie żyjący architekci korzystają z pomysłów Corbusiera, można to prześledzić, oglądając np. rysunki Alvara Siza. Godne uwagi w tym kontekście są następujące nazwiska: Rem Koolhaas i Tadao Ando. Podróż przez miasto i budynek to bardzo lotny temat, niemalże gotowa recepta na sukces przy odrobinie talentu architekta.

Pokrewna pod względem morfologicznym (tu w w sensie logiki formy) z podłogą i schodami jest platforma. Uniesienie budynku, umieszczenie go na podwyższeniu, wyrażające aspiracje bryły, może stwarzać dodatkowe wartości przestrzeni wokół niego. Wyniesiona ponad klaustrofobiczne miasto rozciągające się wokół platforma jest wyrazem idei podziału przestrzeni na dwie nierównoważne z punktu widzenia semantyki części: na przestrzeń obsługiwaną i obsługującą. Niezrozumiałe jest, że tak małą wagę przywiązuje się współcześnie do platformy jako części kompozycji urbanistycznej i architektonicznej. Sądzę, że jest to związane z pragmatycznym odnoszeniem się inwestora do architektury, mającym swój wyraz w ograniczeniu kosztów i czasu potrzebnego na realizację inwestycji. Ten tak atrakcyjny dla inwestora instrument odgrywa główną rolę, a platforma pozbawiona funkcji jest po prostu zbędna. Inaczej rzecz wygląda wtedy, kiedy można jej przypisać konkretną funkcję. Takie przypadki nie są bynajmniej rzadkie (np. umieszczenie w platformie parkingów), jednakże świadomość architektów po indoktrynacji modernistycznej pozostawia wiele do życzenia i nie potrafili oni skorzystać z mądrości przodków i darów już znanych zasobów architektury. Bardzo wymownym faktem potwierdzającym powyższe spostrzeżenia jest modernistyczne zastąpienie cokołu przez otwartą przestrzeń przeznaczoną dla ludzi i pojazdów pomiędzy kolumnami dźwigającymi wyższe kondygnacje. Ma to odniesienie wprost do 5 punktów nowoczesnej architektury Le Corbusiera.

W pierwszej części artykułu podniosłem zarzut przeciw modnym obecnie hasłom – nazwom. Zarzuty dotyczyły, używając języka prawniczego, popełnienia oszustwa i świadomego wprowadzania w błąd zarówno odbiorców, jak i profesjonalistów zajmujących się różnymi aspektami projektowania, nauczania, podejmowania decyzji i budowania. Oszustwo polega na nazwaniu przyjaznymi naturze zjawisk, które w dalszej perspektywie czasowej takimi nie są. W drugiej części artykułu, na zasadzie kontrastu, opisałem wąski wycinek – przykład tego, co wiąże się semantycznie z kontynuacją kulturową i przestrzenną.

Obie te części, pozornie niepowiązane, stanowią jednak część większej całości, jako że traktują o tym samym: o twórczości i architekturze.

Jeżeli stanowią część większej całości, to znaczy, że są porównywalne. Kolejne spostrzeżenie i zarazem wniosek to: mądra kontynuacja wcale nie potrzebuje modnego sztafetu, a metody oparte na podporządkowaniu się rozwiązaniom technicznym (odzysk energii) i hasłom (idea zrównoważonego rozwoju) są wielce problematyczne.

Metodę nazwaną sztuką mądrej kontynuacji można stosować w oparciu o szczegółowe wskazówki, to oznacza dobranie właściwych parametrów, którymi można posłużyć się podczas pracy. Mogą nimi być:

- odniesienie się do kontekstu historycznego (tym szacunku dla historii) i tworzenie ram dla przyszłych przekształceń przestrzeni – kategoria czasu;
- nawiązanie wielkością do sąsiedztwa, zarówno pod względem wielkości jak i „porządku elewacji” – kategoria skali;
- odniesienie do potrzeb psychofizycznych użytkownika – kategoria prestiżu i wygody;

- podatność przestrzeni na działania kulturowe poza architektoniczne w myśl zasady mówiącej o tym, że elastyczność przestrzeni pozwala wyobraźni na nieskrępowaną kreację, np. artystyczną.
- Centrum Rockefellera to jedna najznakomitszych realizacji architektury monumentalnej, na której powstanie złożyła się praca wielkiej grupy ludzi (architektów, inżynierów konstruktorów, finansistów...). To przykład metody mądrej kontynuacji.

References/Literatura

- [1] Jencks C., *Le Corbusier tragizm współczesnej architektury (Le Corbusier, the Tragism of Modern Architecture)*, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1982
- [2] Koolhaas R., *Deliryczny Nowy Jork (Delirious New York)*, Karakter, Kraków 2013.
- [3] Krier L., *Architektura wspólnoty (Architecture of Community)*, Słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2011.
- [4] Mc Leod, *Detail in Contemporary Timber Architecture*, Laurence King Publishing Ltd., London 2010.
- [5] Palladio A., *Cztery księgi o Architekturze (Four Books on Architecture)*, Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1955.
- [6] Pomykalscy B. i P., *Mniej znaczy więcej. Perły architektury modernistycznej (Less Means More. Pearls of Modernist Architecture)*, Księży Młyn Dom Wydawniczy Michał Koliński, Łódź 2012.
- [7] *Jože Plečnik architect and visionary 1872–1957*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2006.
- [8] *Fachades*, Bigsa, Barcelona 2010r.
- [9] Witruwiusz, *O architekturze ksiąg dziesięć (Ten Books on Architecture)*, Prószyński i S-ka, Warszawa 1999.



III. 1. GE Building (RCA Building or 30 Rock), Svarovski chandelier in the elevator hall (photo by author, New York 2014)

II. 1. GE Building (RCA Building lub 30 Rock), oświetlenie wnętrza – zyrandol Svarovski w holu wind (fot. autor, Nowy Jork 2014)



III. 2. GE Building (RCA Building or 30 Rock), Ceiling in the main hall, American progress – fresco by Jose Maria Sert (photo by author, New York 2014)

II. 2. GE Building (RCA Building lub 30 Rock), fresk w głównym lobby – American Progress, autor José Maria Sert (fot. autor, Nowy Jork 2014)



III. 3. GE Building (RCA Building or 30 Rock), Leading architect – Raymond Hood (photo by author, New York 2014)

II. 3. GE Building (RCA Building lub 30 Rock), główny architekt Raymond Hood (fot. autor, Nowy Jork 2014)



III. 4. Schliemann of Polshek Partnership Architects, The Standard New York
(photo by author, 2014)

II. 4. Todd Schliemann of Polshek Partnership Architects, The Standard New York
(fot. autor, 2014)



III. 5. High Line, New York (photo by author, 2014)

II. 5. High Line, Nowy Jork (fot. autor, 2014)